

4 månader, 3 veckor och 2 dagar

Hur lever och överlever människor i ett totalitärt samhälle? När allt har en prislapp på den svarta marknaden utkristalliserar sig tydligt vinnare och förlorare. Men lojaliteten och vänskapen visar sig kunna överleva till och med när en önskad graviditet ställer allt på sin spets i det prisbelönade rumänska dramat *4 månader 3 veckor och 2 dagar*.

Rekommenderad för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Rumänien 1987. Otilia och Gabita, två tjejer i tjugooårsåldern, delar rum i en studentkorridor i en mindre stad nära Bukarest. Förutom studierna ägnas mycket tid åt att komma över något av livets nödtorft som tvål, bomull och cigaretter. Överallt i studentkorridoren pågår en febril svartabörs- och byteshandel av hygienartiklar och godsaker.

När vi först möter Gabita, eller Gabi som hon kallas, röker hon nervöst. Hon vaxar benen och målar tånaglarna samtidigt som hon packar för att vara borta ett par dagar. Hon viker ihop vaxduken från bordet och stoppar den i resväskan. Har vi tandkräm? Hon tar upp vaxduken igen. Ska hon ta med sig skolböcker och anteckningar inför kommande examensprov? Kan Otilia fixa en hårtork und-

rar Gabi som klagar över feber och tandvärk. Kan du fixa penga-dealandet, ber hon Otilia och ger henne tvåtusensjuhundra lei. Vad hon skall använda pengarna till och vad det är hon förbereder är höljt i dunkel.

Otilia beger sig till universitetet för att träffa sin kemi-studerande pojkvän Adi. Han ger henne ett kuvert med pengar och ber henne samtidigt att komma till hans mors födelsedagskalas samma kväll. Otilia säger att hon egentligen är upptagen men övertalas att i alla fall försöka att komma. Han får henne att lova att köpa med en bukett gladioler, hans mammas favoritblommor.

Otilia beger sig till ett hotell där hennes väninna skall ha bokat rum. Receptionisten svarar dock kallsinnigt att det inte finns någon bokning och Otilia, som nu är synligt desperat, lyckas få ett rum, fast dyrare, på ett annat hotell.

Efter ett telefonsamtal med Gabi lovar hon att träffa en man vid namn Bebe utanför stan. Denne dyker upp i bil och blir synnerligen irriterad över att det inte, som överenskommet, är Gabi själv som kommer till mötet. Trots att Otilia övertygar honom om att Gabi väntar på hotellet hotar han att dra sig ur "affären". Enligt honom har de dessutom försatt honom i en prekär situation genom att inte boka rätt hotell. Det blir också bekymmer i receptionen där man tvingar honom att lämna sitt ID-kort, något som gör Bebe ännu mer irriterad.

På hotellrummet står det klart vad det handlar om. Herr Bebe visar sig vara handelsresande i illegala aborter och Gabi skall få hjälp att avsluta en önskad graviditet. Situationen hotar dock att gå överstyr då flickornas ihopskrapade pengar inte räcker till både den dyrare hotellkostnaden och den högre summan Bebe plötsligt

kräver. Gabis graviditet är längre gången än hon uppgav när de gjorde upp om aborten. Och i lika saklig som sadistisk ton redogör Bebe för sina krav samtidigt som han betonar att Gabis underdrift försvårar och fördyrar ingreppet. Ingående beskriver han även själva proceduren och möjliga bieffekter.

Efter en diskussion om pengar och "tillit" som snart urartar i ett gräl tvingas de två flickorna ligga med Bebe för att betala "mellanskillnaden" varpå han med rutinerad, kylig hand påbörjar ingreppet. Gabi bäddar med plastpåse, eftersom hon glömt vaxduken, och får stränga order om att varken röra sig eller öppna dörren för någon. När hon känner att fostret kommer skall hon gå ut i badrummet. De får stränga förmaningar om att varken spola ner fostret eller gräva ner det så hundar kan hitta det. De skall i stället linda in det omsorgsfullt och slänga det ett sopnedkast i något höghus. Uppstår problem kan de ringa honom, säger han.

När flickorna är ensamma undrar Otilia hur Gabi kunnat anlita en så vidrig person. Hon försvarar sig med att en väninna rekommenderat honom eftersom han var typen som kunde tänka sig att genomföra en abort i femte månaden.

Trots dåligt samvete över att överge Gabi slänger sig Otilia iväg till Adis mors bjudning där hon genomlider en till synes oändlig måltid med föräldrarnas snacksaliga arbetskollegor och vänner. Distraherad och orolig för Gabi gör hon upprepade försök att ringa. Gabi svarar inte. När de får en stund för sig själva ställer Adi Otilia mot väggen och undrar varför hon betar sig så underligt. Otilia berättar men känner att han inte inser vidden av situationen. Istället grälar de innan hon skyndar tillbaka till hotellet.

Lättad upptäcker Otilia att Gabi bara sovit djupt. Fostret ligger på badrumsgolvet. Otilia tar sin halsduk, lindar in det och stoppar det i väskan. Hon smiter förbi receptionen och beger sig till ett höghus i närheten och slänger byttet i ett sopnedkast.

När hon återkommer finner hon Gabi i hotellets matsal där ett bröllopsällskap just avslutat sin fest under våldsam samt tumult. "Jag var så utsvulten", förklarar Gabi som just får in en tallrik med rester från den stora festen. Lever, hjärna och annan inälvsmat. Otilia beställer mineralvatten. För en sekund vänder hon sig mot kameran och fäster blicken på oss.

Maktspel i skuggan av en totalitär stat

4 månader, 3 veckor och 2 dagar utspelar sig 1987. Nicolae Ceausescus kommunistiska regim och den hemliga under rättelsepolisens Securitate håller ännu Rumänien i ett järngrepp. Yttrandefriheten är obefintlig, medierna censurerade och svarta börshandeln florerar var helst den är möjlig. Otilia 'dealar' vant men har svårt att få tag på sina favoritcigaretter Kent, innan hon stöter på en man som kränger just dem i foajén på ett hotell.

Det mesta ransoneras. Finns det varmvatten?, är den relevanta frågan till kompisarna i korridor duschen. Adis mor passar på att baka medan det finns gas i ledningarna och när påskäggen ska målas är det inte säkert man kommer över alla färger. Livet domineras av en ständig jakt på

dagligvaror och är en kamp för att få vardagen att fungera.

Diktaturens Rumänien består av vinnare och förlorare. Några vet att utnyttja sina medmänniskor medan andra får betala ett högt pris. Allt har en prislapp och alla medmänniskor är potentiella kunder, säljare eller fixare. Denna känsla av den enskilda människan mätt i marknadsvärde genomsyrar filmen. I ett land med en klasslös ideologi skapas nya klasser där den som sitter på en viss vara eller kunskap har makten för stunden.

- Alla personer i filmen förhåller sig i någon slags beroendeställning eller maktposition till varandra. Förhållanden som skapar misstro, misstänksamhet och egoism. Fundera över hur det manifesteras i filmen. Varför skapas dessa strukturer? Är de som tycks ha makt, som Bebe eller receptionisterna, själva en del i maktens "näringskedja" och i beroendeställning av andra? Fundera över hur alla kan bli fångar i ett sådant system? På vilket sätt tror ni att strukturerna kan brytas upp när systemet förändras? Vilka oönskade strukturer tror ni är svårast att lösa upp? Ta reda på och diskutera vilka nya problem som de unga marknadsekonomierna i Östeuropa brottas med idag. Vilka är vinnare respektive förlorare?

Vid födelsedagsmiddagen hos Adis mor visar konversationen upp en mer subtil skiktning av samhället. Man diskuterar religion, jämställdhet, den nya generationen och klassfrågor. De flesta kring bordet är välutbildade, intellektuella och tycks ha både goda inkomster och kontakter. Det framgår att de gör stor skillnad på folk och folk. Motställningen mellan stad och land, mellan intellektuella och utbildade och mellan upplysning och religiös vidskepelse blottläggs under den puttriga samtalstonen. Otilia, vars far är en enkel soldat och mor pensionär känner sig i allt större underläge trots att konversationen på ytan är vänlig. Något hon påpekar för pojkvännen.

- Diskutera vidare vilka samhällsstrukturer som kan skönjas genom denna middagskonversation. Otilia hamnar här också i underläge gentemot pojkvännen och hans familj. Vad tror ni regissören vill säga med detta om dagens Rumänien? Vilka tror ni hade störst möjlighet att skapa sig en plats i det demokratiska Rumänien, de intellektuella eller småfixarna?

- Även om de sociala strukturerna inte går att förbise kan man inte bortse från att förtrycket också hade en omvänd kraft som enade människorna. För många handlade överlevnad om sammanhållning. I filmen är Otilias karaktär en symbol för just den solidariteten och det självupporrandet. Hennes lojalitet antar extrema (och kanske också religiöst metaforiska) proportioner men även den lilla gesten av killen som med självklarhet ger Otilia sin biljett när det är kontrollanter på bussen visar hur den vardagliga gemenskapen och trotset mot makten kunde ta sig uttryck. Fundera över på vilket sätt människor i en totalitär stat också sammansvetsas och finner stöd och tröst hos varandra. Vilka exempel ger filmen? Har någon i klassen egen erfarenhet av att växa upp i en diktatur?

Bebe - förtryckare eller offer?

I sin desperation vänder Gabi och Otilia sig till en person, som varken har betänkligheter när det gäller fostrets ålder eller den fara han utsätter Gabi för. Herr Bebe har hittat en nisch där han gjort sig oumbärlig för Rumäniens kvinnor utan laglig rätt till abort. Om han är eller varit läkare framgår inte men han har i alla fall tillräckliga kunskaper för att genomföra aborten på Gabi. Detta är det yttersta beviset på att allt kan köpas för pengar.

Herr Bebe visar tydligt att det är han som dikterar villkoren. Var aborten skall äga rum, på vilket sätt och för hur mycket pengar. Hans maktdemonstration på hotellet blir symptomatiskt för ett samhälle där de som kan tillhandahålla tjänsterna också besitter makten. Han tydliggör deras beroende av hans välvilja och skyller på de risker han själv tar. Men i en feministisk analys av filmen blir Bebe också en karaktär som kan ses som en symbol för en större struktur av manligt förtryck mot kvinnor.

För att genomföra aborten tvingas flickorna, inte minst Otilia, genomlida mycket förnedring. Från de sarkastiska receptionisterna som med tydligt nedlåtande ton placerar henne långt ner på den sociala skalan till Bebe som tillintetgör deras värdighet genom att moralisera och predika deras uselhet. Förnedringen kröns av maktfullkomlighetens yttersta manifestation, våldtäkten.

- Diskutera vidare våldtäktens symbolik, i filmen och i allmänhet. Vi får ständigt rapporter om våldtäkt satt i system i krig för att knäcka en befolknings motståndskraft. Många feminister hävdar också att våldtäktens verkliga motor inte är av sexuell natur utan manlig maktsträvan. Kan man se det på ett liknande sätt i filmen? Bebe blir ju en slags arketyper för manlig maktfullkomlighet. Fundera över vad det egentligen är som driver honom. Pengar, dominans, eller rädsla? Kan man se på Bebe på detta sätt, eller är han också ett offer, eller bäggedera?

Vänskap utan gräns

I centrum för filmen finns också vänskapen mellan Otilia och Gabi. Ett förhållande som får en allt starkare slagsida. Redan i inledningen förstår vi att deras inbördes relation

handlar om att Otilia är den som agerar medan Gabi förefaller hjälplös, knappt i stånd att ta några beslut, än mindre utföra dem.

Otilia är nästan på gränsen till självutplånande hjälpsam. Inte ens en liten kattunge i behov av mjölk undan slipper hennes barmhärtighet. Dock kan hon inte ha en katt på rummet eftersom Gabi är allergisk.

Deras roller verkar vara inarbetade sedan länge och när Gabi står inför något så dramatiskt som en abort är det Otilia som får ta tag i allt praktiskt. Ordna hotell, pengar och, till sist, sälja sin egen kropp. Det är bara en gång som Gabi tar Otilia i försvar. Hon säger till Bebe att Otilia inte är ansvarig utan endast hon själv. I realiteten tar hon det ändå för självklart att Otilia skall ställa upp och till och med göra sig av med fostret.

- Vad tror ni får Otilia att göra allt detta för Gabi? Vad är egentligen vänskap? Vad kan man förvänta sig att en vän skall ställa upp med? Är det en förutsättning att man är jämlik eller kan det fungera med ett slags inbördes styrkeförhållande som i filmen? Vad skulle ni vara beredda att göra för en vän? Ljuga, stjäla, tiga eller slåss?

- I filmens slutscen sitter de mitt emot varandra i hotellets restaurang. Gabi förefaller nästan oberörd av händelsen och tänker mest på att få äta. Otilia som just slängt babyn i ett sopnedkast ser nedtyngd ut av allt hon gått igenom och vill att väninnan skall lova att de aldrig någonsin talar om det som har hänt. Vad händer mellan vännerna i den scenen? Vad tror ni de tänker? Kommer deras vänskap bestå?

En objektiv betraktelse

Regissören Cristian Mungiu har i intervjuer sagt att han inte velat göra en direkt politisk film eller ens skildra tiden. Det är personerna i berättelsen som är det viktiga och det samhälle som skapat dem, finns i bakgrunden. Sålunda blir samhällets underliggande kontext en outtalad fond som manifesterar sig som en stämning och en konkret realitet för huvudpersonerna. Inte minst ville han befria sig från den typ av film som tvingades fram under

diktaturen. Filmer som på grund av censur och propaganda var starkt symboliska och tillkrånglade för att passera och ändå säga någonting substantiellt.

För att skapa en atmosfärisk bild av ett vardagligt skeende har Mungiu försökt förhålla sig så objektivt som möjligt i sitt iscensättande. Förvisso är det inte en dokumentär och varje bild och scen är minutiöst iscensatta. Långa scener, ofta tagna i en enda tagning, varvas med exteriörer från ett grått, kargt nästan sovande Rumänien.

Kameran förhåller sig oftast statiskt betraktande. Behåller sin plats i rummet medan personerna flyttar sig. Ibland ser man en halv kropp. Andra gånger sker något utanför bild medan vi bara hör vad som sker.

Varje scen är avskalad och enkel men samtidigt dynamisk, späckad med talad eller outtalad dialog av nästan thrillerartad karaktär.

Filmen har två centrala sekvenser. Flickorna och herr Bebe i sovrummet och Otilia, där hon placerad i centrum av bilden, våndas igenom en evighetslång födelsedagsmiddag. Tagningen är sju minuter lång och såväl ett kraftprov för skådespelare som ett stycke betydelsebärande naturalistisk dialog.

Avsaknaden av musik och stämningsskapande ljudeffekter är också ett val regissören gjort för att inte, enligt honom själv, manipulera åskådaren i någon riktning. Detta tillsammans med sparsam klippning, har varit grundbulvar för att skapa en film där åskådaren själv får välja vad han eller hon skall uppfatta och känna.

Samtidigt är filmen uppbyggd nästan som en rysare. En inledning hölj i dunkel där publiken undrar. Vad planerar flickorna? Vilka är de? Jakten på rummet. Mötet med herr Bebe. Middagen där Otilia sitter på nålar då hon tror att väninnan förblöder på rummet. Den nästan skräckfilmslika bilden på fostret och sedan; att bli av med det.

- Innan man ser filmen är det bra att låta eleverna vara uppmärksamma på vilka berättartekniska grepp som använts. För att inte splittra upplevelsen kan ni dela upp uppgifterna. Några tänker på hur man jobbat med ljudet, andra på bildarbetet, och ytterligare några hur man skildrar och väljer miljöer.

- Är filmen annorlunda mot den berättarstil vi möter i filmer från exempelvis Hollywood? Hur kan man tänka sig att en storfilm därifrån hade förpackat en historia som denna?

- Filmen är så gott som helt avskalad från effektsökeri eller känsliga detaljer. Undantaget är bilden av det lilla fostret på ett badlakan i badrummet. Hur reagerade ni på den bilden, var den nödvändig? Inte heller här fanns någon ljudeffekt. Om man skulle haft en "manipulerande" sådan, hur kan ni tänka er att den skulle låtit? Stråkar? Skrämeffekt á la skräckfilm eller vemodigt piano? Lek med tanken.

4 månader, 3 veckor och 2 dagar belönades med Guldpalmen vid filmfestivalen i Cannes 2007. Filmens vågade tema och inte minst dess utmanande form var något som särskilt framhölls. Mungui, som tidigare arbetat som lärare och journalist har velat göra en film som utmanar åskådaren till eget reflekterande utan för mycket styrande från hans sida. Otilias sekundkorta blick in i kameran blir

en effektiv kommentar till den uppmaningen.

Rumänsk film har upplevt stora framgångar internationellt under senare år och många har också fått svensk biopremiär. *Herr Lazarescus död*, 12:08 *Öster om Bukarest*, *Så firade vi jordens undergång* (filmhandledning finns). Tematiskt kretsar de i hög grad kring det samhälle som Ceausescus terror skapade och efterdyningarna efter hans fall.

- Fundera över hur han lyckats med sin ambition att göra en objektiv betraktelse. Saknar man musik? Är man medveten om regissörens styrmedel när man ser filmen?

- Har ni sett andra rumänska filmer? Är det ett annat slags filmspråk i dessa mot det man vanligen ser? Film kan vara så mycket. Underhållande, skrämmande, propagandistisk, drabbande. Vad kan film betyda i ett större perspektiv? Som reaktion på politiskt förtryck, inlägg i debatt eller opinionsskapande vapen?

Filmmediet som politiskt hot/vapen är en realitet i många diktaturer. I exempelvis Kina arbetar filmare under ständigt hot från den nyckfulla censuren. Arbeten som påbörjats kan stoppas, filmer som redan är färdiga kan förbjudas i hemlandet även om de visas på festivaler världen över och många filmer kommer inte längre än till manusstadiet för att de anses kritiska mot den kinesiska regimen. Trots det når många filmer, via piratkopiering, till slut även hemmapubliken.

Regissören Jia Zhang-Ke som förra året vann Gulddoljet i Venedig med *Stilla liv* (om en by som dränks av ett kraftverksbygge), har berättat att det var tack vare att inspelningen ägde rum i otillgängliga bergiga trakter som tjänstemännen gav upp kontrollförsöken. En annan regissör, Li Shaohong (som gjorde *Skuggor av rött*, om två prostituerade "rehabilitering" efter revolutionen 1949) påpekade i en intervju i P1/Kulturnytt, att så fort en kinesisk film belönas, så blir det största samtalsämnet hur de kinesiska myndigheterna ställer sig till filmen. Diskussionen handlar inte om filmen i sig. Begreppet "förbjuden kinesisk film" har blivit som ett kvalitetsmärke i väst, menar hon. Som om det vore censuren som gjorde filmerna intressanta.

- Ibland finns en idealiserad bild av att film blir bättre och mer innovativ om den tillkommer under svåra förhållanden. Att det utvecklas en underförstådd symbolism, att man intellektualiserar (i positiv bemärkelse) i och med att man inte vågar vara direkt. Fundera över om film kan vara ett politiskt maktmedel? Kan hindren vara en drivkraft? Eller är det en romantiserad bild av filmiskt konstnärskap?

Abort - från pragmatisk realpolitik till etisk diskussion

Flickorna i filmen blir offer för de yttersta konsekvenserna av Ceausescus regim. Aborter var förbjudna i Rumänien mellan 1966 och 1989, vilket tvingade många kvinnor till livsfarliga illegala aborter. Även preventivmedel var förbjudna och det sägs att kvinnor i tron att aspirin skulle bota oönskade graviditeter, i desperation tog överdoser och dog.

Förbudet mot aborter var till skillnad mot i flera andra länder inte sanktionerat av kyrkan eller ens sprungna ur

några etiskt/moraliska ståndpunkter från maktens sida. Ceausescu ville helt enkelt ha en större befolkning för att kunna genomföra samhällsomdanande projekt och för att han tänkte sig att det var lättare att låta en ny generation födas in i socialismen än att omvända den äldre.

Regissören har emellertid inte velat se sin film som ett inlägg i abortfrågan. Han vill snarare åskådliggöra hur politiska beslut och rigorösa lagar kan försätta enskilda medborgare i livsavgörande, ibland livsfarliga, situationer. Inte desto mindre är upprinnelsen till filmens drama ett kontroversiellt ämne som, vare sig det handlar om illegal eller legal abort, ständigt är föremål för debatt.

- Sverige tillhör den tredjedel av världen som har fri abort tillsammans med bland andra våra skandinaviska grannländer. I USA tilläts fria aborter 1973 men sedan motståndet växt har allt fler delstater i praktiken inskränkt rätten. I det katolska Polen och på Irland är aborter illegala liksom i många sydamerikanska länder. Ta reda på mer om hur abortlagstiftningen ser ut i världen. Vilka lagar gäller i Sverige?

- När börjar livet? Gränsen mellan livräddande åtgärder och abort har i takt med framsteg inom neonatalvården kommit att nästan suddas ut. Etiska frågor kring rätten till liv kontra kvinnors rätt till sin egen kropp är svåra, men också intressanta och viktiga. Ta debatten i klassen. Vilka bevekelsegrunder kan ni finna för, respektive emot abort? Hur går de moraliska och filosofiska frågorna kring de här frågorna? Vilken roll upplever ni att religionen spelar? Om någon eller några i klassen är troende, hur resonerar ni kring de här frågorna?

Produktionsuppgifter

Rumänien 2007

Originalalets titel: 4 luni, 3 saptamâni si 2 zile

Producent: Florentina Onea, Cristian Mungui

Manus & regi: Cristian Mungui

Foto: Oleg Mutu

Klippning: Dana Bunescu

Scenografi: Mihaela Poenaru

I rollerna

Otilia - Anamaria Marinca

Gabita - Laura Vasiliu

Bebe - Vlad Ivanov

Adi - Alexandru Potocean

Herr Radu - Adi Caraleanu

Fru Radu - Luminita Gheorghiu

Tekniska uppgifter

Speltid: 113 min

Format: 1,85:1

Ljudsystem: Dolby

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 30 november 2007

Distribution

Nonstop Entertainment, Döbelnsgatan 24, 113 52 Stockholm Tel 08-673 99 85 info@nonstopentertainment.com www.nonstopentertainment.com

Redaktion: Andreas Hoffsten, Barn & Ungdom, Svenska Filminstitutet, april 2008